

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Beleidsanalyse beeldende kunsten; toestanden en processen

Aquina, H.J.

Citation

Aquina, H. J. (1978). Boekbespreking van: Beleidsanalyse beeldende kunsten; toestanden en processen. *Acta Politica*, 13: 1978(2), 292-294. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451891>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451891>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Kunst en Beleid, publikaties van de Boekmanstichting: P. Fenger, *Beleidsanalyse beeldende kunsten, toestanden en processen*, 1976; L. Welters en C. Eyckman, *Geld voor kunstkopers. Het functioneren van de Aankoop Subsidieregeling Kunstwerken*, 1976

Het Sociaal-Wetenschappelijk Studiecentrum voor Kunst en Cultuur, De Boekmanstichting, heeft onlangs twee studies gepubliceerd die voor meer personen interessant zijn dan alleen voor hen die belangstelling hebben voor kunst als maatschappelijk verschijnsel. Eén studie, *Beleidsanalyse Beeldende Kunsten*, betreft hoofdzakelijk de totstandkoming van een brok overheidsbeleid c.q. een deel van het kunstbeleid. In de andere studie, *Geld voor kunstkopers*, wordt een van de helaas zeldzame pogingen ondernomen om een beleid te evalueren op de effecten daarvan.

In *Beleidsanalyse Beeldende Kunsten* wordt getracht allereerst de totstandkoming van beleidsbeslissingen te analyseren die in verband staan met de taken en verantwoordelijkheden van de Afdeling Beeldende Kunsten en Bouwkunst van CRM. Dit proces wordt bestudeerd gezien de structuren waarbinnen het zich afspeelt, ofwel wat genoemd wordt de toestand van het voor het beeldende kunstbeleid relevante organisatie-onderdeel in de overheidsbureaucratie, bezien enerzijds als eenheden van de centrale overheid die taken hebben en bevoegd zijn om waarden toe te delen aan beeldende kunstenaars, anderzijds als een bureaucratische context waarbinnen de Directie Kunsten/Afdeling Beeldende Kunsten en Bouwkunst van CRM moet opereren.

Het empirisch gedeelte van de studie is overwegend beschrijvend van aard, maar levert toch een paar aardige resultaten op. Zo blijkt de op papier centrale en eerst verantwoordelijke instantie (Afd. Beeldende Kunsten en Bouwkunst) geen been te hebben om op te staan. Binnen de Rijksoverheid niet, omdat de relatie van deze instantie met andere instanties die de financiële middelen ter beschikking stellen (andere afdelingen binnen CRM, andere departementen zoals Sociale Zaken), formeel van aard zijn en slechts adviesrelaties betreffen. Genoemde instantie heeft in het geheel geen betrekkingen met een zeer belangrijk onderdeel van de beleidsstructuur terzake, namelijk het lokale bestuur. Pogingen om deze situatie te verklaren, worden in de studie evenwel nauwelijks ondernomen. Pogingen om de situatie te evalueren berusten op pure 'common sense' en leiden niet tot eenduidige oordelen. De studie ontbeert een theorie om tot verklaring en evaluatie te kunnen komen. Toch heeft de auteur zich, vóór hij met de beantwoording van de door hem gestelde vragen begon, afgevraagd binnen welk model iets te zeggen valt van de bureaucratische structuren

waarlangs de beleidsprocessen in het algemeen verlopen. Verder dan een beschrijvend model, dat nauwelijks geoperationaliseerd wordt, komt hij heaas niet. Gekozen werd voor een systeembenadering en enkele varianten daarvan. Jammer is dat de auteur spreekt van outputs van het politieke systeem zonder duidelijk te maken wat hij daar precies onder verstaat. Soms betreft het de beslissingen inzake de gezaghebbende toedeling van waarden, een andere keer betreft het de waardetoebedeling zelf, en weer een andere keer worden de effecten van die waardetoebedeling ermee bedoeld. Wat meer systematiek en terminologische duidelijkheid ware mogelijk en op zijn plaats geweest.

In *Geld voor Kunstkopers* wordt het onderzoek zeer duidelijk van meet af aan en zonder weinigzeggende theoretische omhaal beperkt tot de effecten van het onderhavige overheidsbeleid in vergelijking met de doeleinden van dit beleid. Uit de studie blijkt dat de toch al niet hooggespannen verwachtingen die men in 1960 had bij de invoering van de Aankoop Subsidieregeling Kunstwerken (ASK), in 1975 niet reëel bleken te zijn geweest. Het streven was, en is nog, om de kunstspreiding onder brede lagen van de bevolking te bevorderen. Men beseftte bij de invoering van de ASK wel, dat spreiding onder groepen van de bevolking die alleen al op grond van hun vormingsniveau niet in gelijke mate ontvankelijk zijn voor kunst, zeer moeilijk is. De onderzoekers stellen dan ook terecht dat binnen deze omstandigheden zelfs een geringe effectiviteit van een beleidsmaatregel al de moeite waard is. De ASK heeft echter in het geheel niet bijgedragen tot spreiding. De onderzoekers concluderen: zeer veel ASK-gebruikers kopen weinig kunst met ASK, zeer weinig ASK-gebruikers kopen veel kunst met ASK. Hetzelfde geldt ook voor het kopen van kunst zonder subsidie onder de ASK-gebruikers. Weinigen ontvangen veel subsidie, velen ontvangen weinig subsidie. Als men deze conclusie leest, krijgt men de indruk dat de ASK zelfs tegengestelde effecten heeft gehad. Maar dat wil nog niet zeggen dat de ASK geheel zinloos of zelfs verwerpelijk zou zijn. Integendeel, de ASK heeft ervoor gezorgd dat kunst gekocht kon blijven worden, die anders niet gekocht zou zijn hoewel er wel vraag naar is. Gegeven het feit dat kunst zaak is van een culturele elite, werkt de ASK voor deze elite inkomensdenivellerend. Anderzijds blijft deze elite in staat gesteld kunst te kopen tegen de achtergrond van een toenemende algemene inkomensnivellering. De ASK mag dan geen nieuwe markt opengelegd hebben zoals de bedoeling was, de bestaande markt is er in elk geval mee gehandhaafd en die dreigde te verdwijnen zoals oorspronkelijk niet voorzien was.

Geld voor Kunstkopers levert ons een aardige case voor wat betreft verwachtingen die niet bewaarheid worden, terwijl er toch iets goeds bereikt wordt. Meer algemeen roert de publikatie — zij het impliciet — de problematiek aan van wat Wildavsky onlangs *The strategic retreat on objectives* heeft genoemd (*Policy Analysis*, Summer 1976, pp. 499-526). We behoeven niet te wanhopen als doeleinden van overheidsbeleid niet gerealiseerd worden of onhaalbaar blijken. We moeten onderhand wel wanhopig worden van politici en beleidsanalitici die onbereikbare doeleinden blijven stellen en opstellen in een doeleindenhiërarchie. Zo is het onmogelijk voor een overheid, althans in de Westerse samenleving, kunst te spreiden onder brede lagen van de bevolking. Een eerste vereiste is immers een mentaliteitsverandering onder de bevolking zodat kunst algemeen geapprecieerd wordt en dat bereik je niet met ASK. Zo is het ook onmogelijk de gezondheid van de bevolking op een aanzienlijk hoger peil te brengen. Dat laatste vereist immers niet zozeer de door de overheid gestimuleerde ontwikkeling van medische technologie, als wel een verandering van leef- en eetgewoonten. Maar het is wel mogelijk kunstbeoefening en -waardering in stand te

houden door aan bepaalde randvoorwaarden te voldoen. Zoals het ook mogelijk is de gezondheid enigszins op peil te houden door te voldoen aan randvoorwaarden door bijvoorbeeld mensen met een minimum inkomen overigens onbetaalbare medische zorg te kunnen laten ontvangen.

Eén van de belangrijkste taken van een beleidsanaliticus is te laten zien wat kan en wat niet kan, te laten zien wat bereikt wordt en wat niet. De studie van Welters en Eykman is hierin door een minder pretentieuze opzet en voor wat het materiële onderzoeksobject betreft veel beperkter opzet, meer geslaagd dan de studie van Fenger.

H. J. Aquina

I. Lipschits, **Politieke Stromingen in Nederland. Inleiding tot de geschiedenis van de Nederlandse politieke partijen**, Deventer (Kluwer), 1977, 80 blz., f 8,50.

Eind 1975 publiceerde Lipschits in het tijdschrift *Intermediair* een reeks artikelen over de ontstaansgeschiedenis van de Nederlandse politieke partijen. Deze artikelenreeks is nu in enigszins bijgewerkte vorm als boekje verschenen. Lipschits beoogt in dit werkje een overzicht van het ontstaan, de afsplitsingen en de fusies van onze vaderlandse partijen te geven. Hij beperkt zich daartoe tot wat hij noemt de vier 'familie-oorsprongen' of 'stromingen' in politiek Nederland: het protestantisme, het katholicisme, het socialisme/communisme en het liberalisme. Aan ieder van deze stromingen worden twee hoofdstukken gewijd, één over de periode vóór de Tweede Wereldoorlog en één over de naoorlogse periode. De hoofdstukken zijn niet voorzien van voetnoten of bibliografie. Ieder hoofdstuk wordt grafisch samengevat in een schema, als het ware een politieke stamboom van de betreffende *famille spirituelle*. Hiermee is, aldus de auteur in een 'Woord Vooraf', het onderzoeksschema gegeven voor zijn uitgebreide studie van de ontstaansgeschiedenis van onze partijen: ieder hoofdstukje in het hier besproken werk moet uitgroeien tot een volwaardig boek. Het eerste deel van deze omvangrijke serie, over de protestants-christelijke stroming tot 1940, is inmiddels verschenen.¹ Wij zullen ons hier echter tot Lipschits' 'onderzoeksschema' beperken.

Lipschits besteedt geen aandacht aan een mogelijk theoretisch kader voor zijn geschiedschrijving. Een definitie van een politieke partij wordt bijvoorbeeld pas gegeven wanneer het onderscheid tussen arbeidersbeweging en linkse partijen dreigt te vervagen (p. 17: 'Een politieke partij streeft naar belangenbehartiging door als organisatie zelf kandidaten te stellen voor de volksvertegenwoordiging en door het maken van propaganda voor die kandidaten'). Ook worden de criteria voor het toerekenen van een bepaalde partij aan een bepaalde stroming niet geëxpliciteerd. Een partij schijnt tot een stroming te behoren wanneer een aantal van haar leiders eerst van een andere partij in die stroming lid was, maar niet altijd. Zo wordt de SWP wel als een afsplitsing van de CPN beschouwd omdat een aantal van haar oprichters uit de CPN afkomstig was (p. 65), maar D'66 wordt, ondanks de liberale signatuur van veel van haar initiatiefnemers, niet in de liberale stamboom opgenomen; de Democraten delen nu met de Boeren een resthoofdstuk. Het is overigens zonder twijfel zo dat in een zo beknopt boekje uitgebreide definitie-omschrijvingen vooraf eerder vermoeiend dan nuttig waren geweest.

Problematischer is het ontbreken van enige analyse, van enige verklaring van de partijpolitieke organisatorische ontwikkelingen. De politieke geschiedenis van Lip-

schits is er vooral een van personen, van politieke voormannen, alsof politiek in Nederland in de door Lipschits beschreven periode (± 1875–1975) nog steeds uitsluitend gemaakt werd door van het buitengebeuren geïsoleerde kleine kamerclubs. Er is geen relatie met het partijstelsel als geheel en ideologische-, sociaal-economische, electorale- en sociale factoren blijven vrijwel onbesproken. Zo noemt Lipschits bijvoorbeeld wel de sociale achterstelling van de Nederlandse katholieken aan het begin van zijn hoofdstuk over deze stroming (p. 28), maar als hij een bladzijde verder de wel buitengewoon langzame en conflictrijke politieke eenwording der katholieken beschrijft gebruikt hij de katholieke sociale achterstelling niet als mogelijke verklaring voor deze aarzelingen en conflicten. Soms leidt de concentratie op personen en oprichtingsdata mijns inziens zelfs tot twijfelachtige interpretaties. Zo schrijft Lipschits dat de verwachtingen van de leiders van de Nederlandse afdeling van de Eerste Internationale hoog gespannen waren, maar dat het succes gering was omdat andere voormannen in de arbeidersbeweging zich uit verzet tegen de Internationale in het ANWV bundelden (p. 17-19). Niets lezen wij echter over het feit dat toen dit alles speelde, rond 1870, in Nederland nog geen sprake van een Industriële Revolutie was en dat er dus in ons land nog slechts weinig proletariërs te organiseren vielen. Dat veranderde pas na de agrarische crisis en eigenlijk pas na de eeuw-wisseling.

Verbanden met niet specifiek-Nederlandse ideologische ontwikkelingen worden nu eens wel, dan weer niet genoemd. Zo lijkt het conflict over parlementarisme versus anarchisme een strikt interne SDB-aangelegenheid (p. 20), terwijl naar aanleiding van de Tribune-kwestie wel melding wordt gemaakt van het internationale debat over Bernsteins revisionisme (p. 21-22).

De kracht van dit boekje ligt dan ook niet in het aanreiken van mogelijke aanzetten tot verklaring, maar in precisie. De lezer wordt nu en dan getraceerd op een welhaast overdadige detaillering, want de concentratie op personen uit zich ook in het vermelden van talloze namen en vele, vele data tot op de maand en dag precies. Wat feitelijkheden betreft wordt de geschiedenis, voor zover ik kan beoordelen, stellig geen geweld aangedaan. Men kan met de auteur slechts twisten over kleinigheden (: het was bijv. niet altijd zo dat ieder district één afgevaardigde koos (p. 11), Conservatieve Partij is misschien een wat anachronistische titel voor een losse kamerclub (p. 8, p. 33), en dergelijke) of over kleine omissies, zoals het niet noemen van de Nederlandse Unie als een wegbereider voor de Nederlandse Volksbeweging, zeker onder katholieken (hfdst. 5), of het niet noemen van de nacht van Schmelzer als factor bij de afscheiding van de KVP-radicalen (p. 51-52), maar wel bij het opstapen van de AR-radicalen (p. 57). De grootste lacune is wel, maar dat signaleert Lipschits ook zelf, het weglaten van de strubbelingen rond Progressieve Volkspartij en CDA.

Overzichtswerken van de ontstaansgeschiedenis van onze politieke partijen zijn betrekkelijk schaars. Toch ligt een vergelijking van Lipschits' boekje met een ander werk onmiddellijk voor de hand. Er is n.l. een opmerkelijke overeenkomst met Daalders hoofdstuk over Nederland in het *Repertorium van de Sociale Wetenschappen*.² Dat geldt vooral voor de getekende 'stambomen' of schema's van de splitsingen en fusies binnen de stromingen. Daalders hoofdstuk biedt wel hier en daar een voorzichtige poging tot verklaring van de organisatorische ontwikkelingen maar is nu al weer wat gedateerd en op sommige punten ook iets minder nauwkeurig dan Lipschits.

Ondanks een gevoel van onvrede met de strikt formalistisch-beschrijvende opzet van